

TNC-Aktuellt

NR 1 1991 · ÅRGÅNG 31, INFORMATION FRÅN TEKNISKA NOMENKLATURCENTRALEN · ISSN 039-8438

Teckning: Lotta Glave

Om översättarnas vardag handlar två artiklar i detta nummer. En rapport från höstens ISO-möten lämnas på sidan 17. Lena Nordlund berättar på sidan 15 varför det är så ont om Q:n. Längst bak som vanligt Termfrågor i urval.

Det är mycket nu...

På TNC sjuder det av aktivitet just nu. Arbetet med EGs regelverk, som vi beskrivit i tidigare nummer, är i full gång. De olika arbetsgrupper som är knutna till projektet sänder in material som vi bearbetar på olika sätt.

Samtidigt pågår den "ordinarie" verksamheten med excerpering, telefonrådgivning, termbanksupbyggnad för CD-ROM-skivan, ordliste-projekt osv.

Men all denna aktivitet, som dessutom sker under en viss tidspress, har medfört att vi har fått lov att prioritera

vissa arbetsuppgifter och det har särskilt drabbat utgivningen av TNC-Aktuellt. Vi har bara hunnit med två nummer av medlemsbladet för 1990.

I stället för att avsluta året 1990 med ett dubbelnummer så här i efterskott, har vi i stället valt att döpa om det till nr 1:91 och överraska våra läsare med att komma med årets första nummer redan i februari.

Åtgärden kommer inte att drabba våra prenumeranter. Vi har nämligen beslutat att våra abonnenter får 1991 års nummer kostnadsfritt, något som

vi meddelade dessa i samband med ut-sändandet av nr 2:90.

Jubileumsår

Året 1991 är mycket speciellt för TNC. Organisationen fyller 50 år och vi hoppas att redan i nästa nummer kunna orientera om hur vi tänker fira detta.

Väl mött i spalterna, per telefon eller varför inte genom ett besök hos oss i Solna.

Staffan Ulvönäs

Innehåll

Maj-Britt Olsson på Interverbum	3
Nordisk forskarkurs på Åland	6
Språkvårdsgruppens konferens	10
TNC 91 Svensk-engelsk byggordbok	14
Definitioner i urval	14
Varför är det så ont om "Q"?	15
"Europasamarbetet"	15
Miner till max?	16
ISO/TC37	17
Termfrågor i urval	18

TNC-Aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:

Berit Björk
Lena Nordlund
Lars Törnqvist
Staffan Ulvönäs

Prenumeration:

Elisabeth Lindström

Postadress:

Västra vägen 9C, 171 46 Solna

Telefon: 08-735 85 25

Telefax: 08-27 32 86

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

TNC-Aktuellt utkommer med 4 nummer per år.
Eftertryck tillåts om källan anges.

Maj-Britt Olsson på Interverbum

I en artikelserie kommer vi att presentera några av kontaktpersonerna hos TNCs medlemmar för läsarna. Tanken är att få reda på vad medlemskapet i TNC betyder för dem och om man använder sig av de möjligheter som medlemskapet innebär.

Vi började på nära håll genom att ta tunnelbanan till Fridhemsplans station. Där i närheten hittar vi Skandinavians största översättningsföretag, Interverbum.

Vi hade stämt möte med Maj-Britt Olsson som över en kopp kaffe berättade om sitt arbete som översättare och då särskilt om hur det går till på Interverbum.

500 översättare över hela världen

Interverbumgruppen med moderbolaget i Stockholm har också ett helägt dotterföretag i Danmark och nära samarbete med översättningsföretag i

andra länder. Uppemot 500 översättare över hela världen arbetar kontinuerligt för Interverbum.

En viktig grundregel är att ingen översätter annat än till sitt modersmål.

I Sverige har Interverbum 35 fast anställda översättare. Alla sitter inte i Interverbums lokaler, utan ett ganska stort antal arbetar direkt hos uppdragsgivaren.

De språk som finns inom huset är svenska, japanska, kinesiska, engelska, tyska, ryska, finska, polska och spanska. De flesta uppdragen gäller svenska, engelska och ryska i nu nämnd ordning.

Interverbum har daglig kontakt med sin engelska samarbetspartner, och när det gäller arbeten till ryska anlitar man ofta översättare i Sovjet. Ett annat exempel är hebreiska som översätts i Israel.

När det gäller översättning till de övriga nordiska språken, vidarebehandlingar uppdragen till dotterbolaget i

Danmark, respektive det norska företag som är Interverbums samarbetspartner sedan många år. Översättningar från norska och danska till svenska utförs för det mesta direkt på Interverbum i Stockholm.

Översättningsuppdragen gäller mest tekniska, naturvetenskapliga och ekonomiska texter, men även juridiska och medicinska texter är vanliga.

Den mänskliga aspekten

En stor kund är Invandrarverket. Där har man visserligen en stab av egna översättare, men resurserna räcker inte till, och Interverbum har därför fortlöpande uppdrag att översätta handlingar som till exempel betyg och intyg eller medicinska utlåtanden och juridiska dokument för invandrades räkning.

– Den mänskliga aspekten gör sådana arbeten extra viktiga, säger Maj-

Britt. Man medverkar till att en in-
vandrare får en meningsfull tillvaro i
Sverige. Eller att medicinska problem
utreds.

Vad har du själv gjort tidigare och hur kommer det sig att du började arbeta med översätt- ningar?

– Jag är kemist från början. Sedan
gifte jag mig och fick barn. Under tolv
år var jag hemma hos barnen. Sedan
ville jag ut i arbetslivet igen. Grund-
kunskaperna fanns ju, tänkte jag, och
när man byter arbetsplats måste man
ändå alltid sätta sig in i det som är spe-
cifikt för just det företaget. Men jag
upptäckte att det inte var så enkelt –
man litade inte på att jag kunde något
om kemi längre.

– Så jag började arbeta hos min
man. Företaget sysslade med meka-
nisk och elektronisk varvtalsregle-
ring. Jag sålde, lödde kretskort och
gjorde allt möjligt. Ganska snart
märkte jag att det saknades instruk-
tionsböcker och sådant och att det
som fanns höll dålig standard. Jag bör-
jade översätta och skriva instruktioner
på basis av de underlag som fanns. Det
blev mitt yrke och sedan 1982 har jag
arbetat som översättare på Intervet-
bum.

– Det är roligt att vara översättare
för då kan man göra texten begriplig

för andra människor, säger hon. De
flesta uppdrag är en utmaning och det
är mycket stimulerande!

Men hon tycker samtidigt att det
fortfarande saknas förståelse för över-
sättningsarbete och den tid det måste
ta.

– Helst skall arbetet vara färdigt i
går, säger hon. Det finns de som tror
att det bara är att byta ut orden.

Gissar aldrig

– Som översättare ställer jag höga krav
på att texten skall bli bra, förklarar
Maj-Britt. Jag gissar aldrig. Men för
att kunna göra en bra översättning
krävs att man förstår sammanhanget.
Jag skriver aldrig någonting som jag
själv inte begriper. Min strävan är att
det inte skall märkas från vilket språk
det är översatt. Dessutom skall språ-
ket vara bra och tekniskt korrekt.

Som ett roande exempel på en dålig
översättning (som det utländska före-
taget säkert var mäktigt stolt över!) be-
rättar hon om en tillverkare av tryck-
knappar som på baksidan av tryck-
knappskartan skrivit följande klagör-
ande text: "Det passhålet förhindrar
varje veck att kasta sig och garanterar
plaggets riktiga sittning".

– Jag hade just lärt mig läsa och fa-
scinerades av formuleringen. Det var

nog egentligen redan då som jag valde
yrke, säger Maj-Britt.

Hur gör du när du översätter?

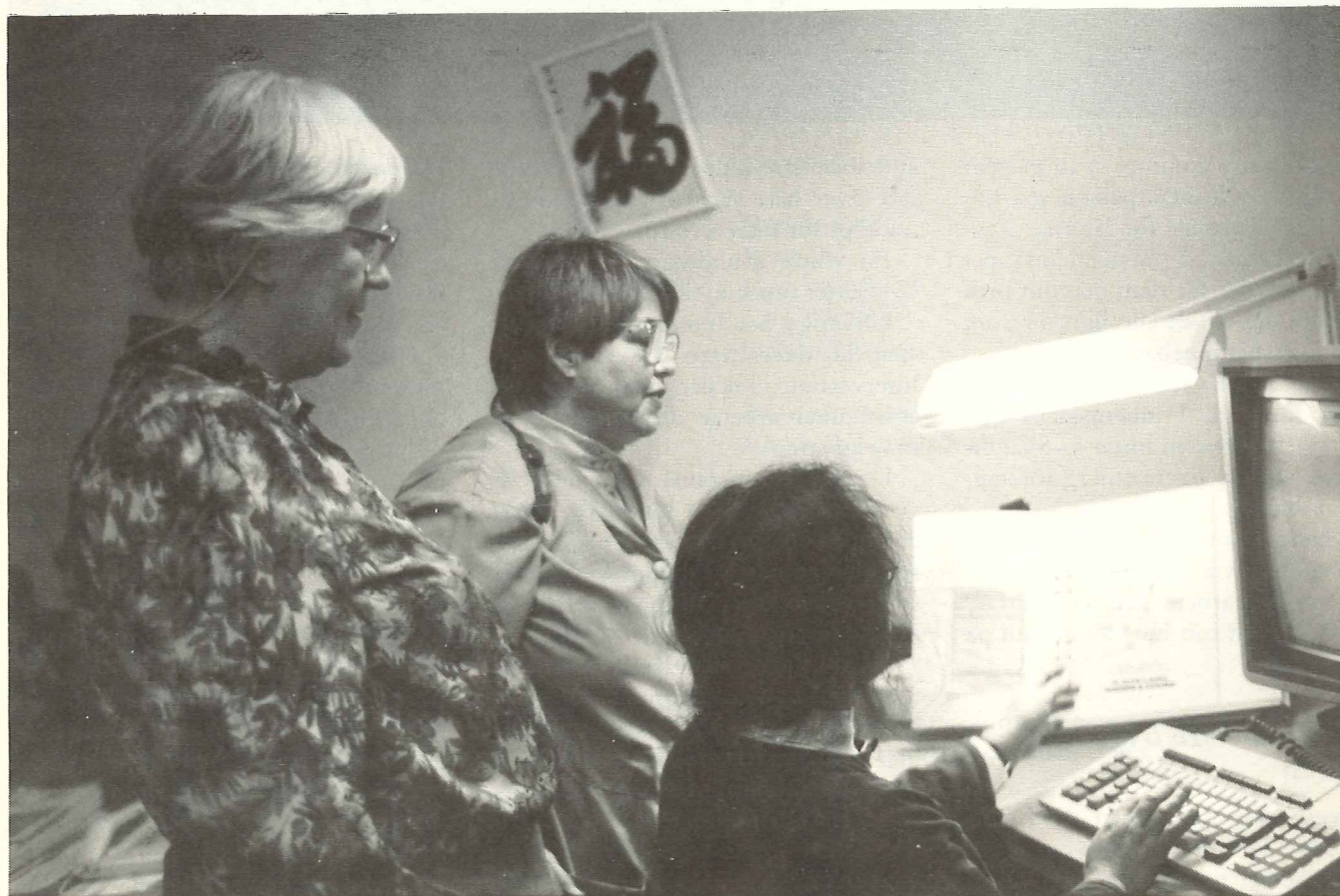
– Kastar mig direkt in i texten. Jag
gör aldrig någon grovöversättning,
utan skriver slutversionen direkt.
Ibland blir det många frågetecken i
början, men det är den effektivaste
och snabbaste metoden för mig. Se-
dan måste jag naturligtvis gå tillbaka
och sätta in de rätta termerna när jag
fått klart för mig vad det skall heta,
och översättningen måste givetvis all-
tid finslipas efteråt. Numera händer
det allt oftare att jag dikterar översätt-
ningen direkt, får hjälp med utskriften
och sedan går igenom den.

Språket får inte vara ett hinder

En del kunder använder engelska ter-
mer i den svenska texten fast det finns
bra svenska termer för begreppen. Då
gör hon en insats för språkvården ge-
nom att föreslå den svenska termen
inom parentes.

Hennes engagemang är inte att ta fel
på när hon säger:

– Syftet med all kommunikation är
att man skall förstå varandra! För den
skull behöver man inte tala barnspråk.
Det finns ju termer som alla kan be-
gripa och ingen skall på grund av språk-

Här demonstreras den datorutrustning som används till japanska översättningar.

ket hindras från att lära sig så mycket som möjligt.

– Om man inte har ett stort ordförord och förmåga att uttrycka sig på det egna språket känner man sig fattig, fortsätter hon. Det hindrar kommunikationen, som är så viktig. Min övertygelse är att även tankarna blir fattigare. Språket är grunden för all förståelse.

Har du också uppdrag där du inte kan påverka texten?

– Ja, juridiska översättningar till exempel. Där får man inte ändra ett ord. En mening innehöll 90 ord! Hur får man struktur i en sådan mening om man inte får bryta upp den? Översättningen var från tyska och meningen innehöll bestämning på bestämning på bestämning till samma sak innan man kom fram till vad det handlade om. Nåja, nu har man ju fått en något större frihet att dela upp en mening så att det hela blir klarare. Men naturligtvis måste innebörden vara densamma, juridiskt sett.

TNC borde ha större resurser

När ringer du till TNC?

– När det kör fast. Jag tycker att TNC har en mycket viktig uppgift och att TNC borde ha större resurser.

– För att värna om svenskan borde TNC komma in i ett tidigare stadium av terminologiarbetet, menar Maj-Britt. Helst vara med från början. Om man kommer för sent in i bilden hinner vissa termer få en sådan spridning så att det kan bli svårt att påverka ordvalet.

– Förresten borde alla som arbetar med språk och terminologi samarbeta mer, tycker jag. Vi har ett ansvar för framtidens språk. Vi är ju med och skapar det!

För det mesta tycker hon att hon får god hjälp av TNC och att de nya termer TNC varit med om att föreslå varit bra. Hon nämner "raderskyddstabb" på kassetband och uttrycket "tjugohundratalet".

Vad skulle TNC kunna göra bättre?

– Språkspalterna i TNC-Aktuellt och artiklarna om termer är mycket bra. Där kunde ni komma med ännu flera artiklar. Tidskriften kunde också komma ut litet oftare – men även för detta krävs naturligtvis ökade resurser.

Men Maj-Britt efterlyser en mer aktiv kontakt med medlemmarna.

– Ni kunde ju till exempel ordna möten med mindre grupper om 10–12 personer där ni kunde ge tips om bra böcker inom olika ämnesområden. Det är svårt att köpa litteratur när man måste beställa ur en katalog.

Hon funderar kring tanken och säger:

– Vi översättare borde nog också träffas lite oftare. Som översättare arbetar man ju självständigt med en text. Och eftersom man är ensam med sitt arbete får man sällan höra andras syn på termval och stil. För hur duktig du än är kan du vara övertygad om att andra översättare vill föreslå alternativ – kanske bättre, kanske sämre – men oftast något som stimulerar tanke- och associationsförmågan. Nu finns ju SFÖ – Sveriges facköversättarförening – det kanske kan bli en sådan stimulans.

Maken är uppslagsverk

Hur hittar du de uttryck du söker?

– Först går jag till vårt bibliotek som är uppdelat i en avdelning för ordböcker och en för faktaböcker. Det jag själv inte klarar finns ofta inte heller i lexikon, men då får man gå till tex engelska och tyska uppslagsverk. Så vänder jag mig till TNC och till vänner och bekanta, sedan vidare till någon institution som jag vet sysslar med sådant.

– Så har jag ju min egen speciellt strukturerade ordlista i datorn. Det är uttryck som jag hittat efter många timmars jobb. Sådana termer måste man ju spara på.

– Annars är min man mitt stora uppslagsverk, lägger hon till.

Använder du TNCs ordlistor?

– Ja, men där skulle TNC kunna göra mycket mer om ni hade resurser. Över många ämnesområden saknas ju ordlistor.

Går du på TNCs årsmöten och är de bra?

– Diskussionen på senaste årsmötet var rätt trevlig men den hölls på ett ytligt plan, säger hon försiktigt.

Har du någon kontakt med andra medlemmar?

– Nej, det får man inte genom att bara gå på årsmöten, tror jag.

Vi har märkt att det är mest du på Interverbum som ringer till TNC. Hur kommer det sig? Känner de andra inte till TNC?

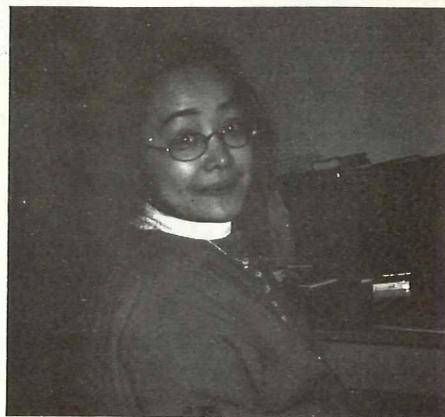
– Jo, men de är kanske mera hänsynsfulla än jag, funderar hon. Dessutom är det jag som skall vara vår kontakt med TNC när det gäller in-

formation och ordlistor, och därför känns det kanske naturligare för mig än för de andra att ta kontakt med er.

Vi tackar för kaffet och intervjun men innan Maj-Britt visar oss runt i lokalerna ber hon oss dementera det som stod i senaste numret av TNC-Aktuellt och där hon citeras under referatet från TNC-dagen. Andemeningen i citatet var korrekt men ordet "märkvärdigsera" använder hon inte.

Japanska tecken

Längre bort i korridoren i ett rum med flera datorer och skrivare träffar vi en dam som heter Tomoe Seguchi-Olivier och som översätter till japanska. Tomoe har bott många år i Kina och ansvarar för Interverbums kinesiska redaktion.

Tomoe Seguchi-Olivier

Som hjälpmedel har hon en dator och det var intressant att se hur hon ur olika fonter kunde hämta in de tecken hon behövde. Ibland fanns tecknet komplett i teckenuppsättningen men i andra fall kunde hon bokstavera tecknet på japanska och sedan i ett underbibliotek välja mellan olika alternativ. Eller också kunde hon kombinera olika tecken till ett nytt tecken.

Att det är ett mycket avancerat och komplicerat system förstår vi när hon berättar att man måste kunna minst 2000 tecken för att kunna läsa en japansk tidning och inte mindre än 5000 tecken för att förstå en kinesisk tidningstext.

瀬口巴

オリヴィエ・瀬口巴

Så här ser hennes namn ut när hon skrivit ut det på laserskrivaren som fanns på Interverbum.

Berit Björk och Lena Nordlund

Nordisk forskarkurs på Åland

Alice Mäkelä och Olli Nykänen

En nordisk forskarkurs i terminologi hölls i Mariehamn den 3 till 13 september förra året. Kursen handlade om terminologiläran och dess relation till andra områden.

Teori och tillämpningsövningar varvades inom bland annat följande områden: maskinöversättning och datorstödd översättning, informations-sökning och kunskapsbaserade system. Det var den tredje kursen arrangerad av Nordterm och den var finansierad av Styrelsen för nordiska forskarkurser och Nordisk industrifond.

De 32 deltagarna hade ett gemensamt intresse för semantisk kunskaps-teori, men ganska skilda bakgrunder. Det fanns forskarstuderande inom språkvetenskap och terminologi, terminologer, biblioteksfolk, översättare, ordboksredaktörer, en läkare, folk som arbetade med att utveckla expertsystem, tekniker m.fl. I pauserna talades det (eller tänktes det på) danska, finska, isländska, norska, samiska och svenska.

Lärarna var nordiska med ett undantag, Christine Leonhardt från Sec-

retary of State i Canada.

Ytterligare ett utomnordiskt föredrag lästes upp eftersom föredragshållaren själv, Ingrid Meyer, School of Interpreters and Translators, University of Ottawa, fått förhinder.

Planering, detaljutformning av programmet samt praktiskt genomförande svarade vi på TNC för med mycket bistånd från Centralen för teknisk terminologi i Helsingfors. Vi fick också stor hjälp i praktiska frågor från Nordens Institut på Åland och Ålands landsskapsstyrelse.

Vi låter här tre av deltagarna berätta om sin syn på kursen.

Rolf Linnarsson

Jag är medicinare och arbetar som distriktsläkare vid Vårdcentralen Kronan i Sundbyberg. Samtidigt håller jag på med min forskarutbildning i medicinsk informationsbehandling, ett tvärvetenskapligt ämne som är datalogins möte med medicinen. Mitt forskningsområde är datorjournaler. Vid min vårdcentral använder vi datoriserade medicinska journaler sedan sex år och har nu en omfattande databas med medicinska data som kan användas för forskning. Mitt projekt handlar om hur beslutsstöd kan integreras i datorjournalssystem, bland annat för att ge stöd för läkemedels-föreskrivning. En viktig del i ett sådant system är en medicinsk termdatabas. Utan en sådan kan varken journalerna eller beslutsstödet fungera.

Det var mitt intresse för medicinska termer som fick mig att söka till kursen. Jag väntade mig att kursen skulle ge en inblick i terminologiläran, dess teori och metoder. Jag hade också förväntningar på ett erfarenhetsutbyte med andra nordiska forskare med intresse för terminologi.

Kursens uppläggning med tre huvuddelar – teoretisk terminologi, praktisk terminologi och relationen till andra områden – tycker jag var bra. Avvägningen mellan dessa tre delar kan naturligtvis diskuteras, men med tanke på blandningen av kursdeltagare från olika fackområden, forskare och andra, tror jag den blev optimal. En hel rad högt kvalificerade föreläsare svarade för innehållet i kursen. Christer Laurén och Heribert

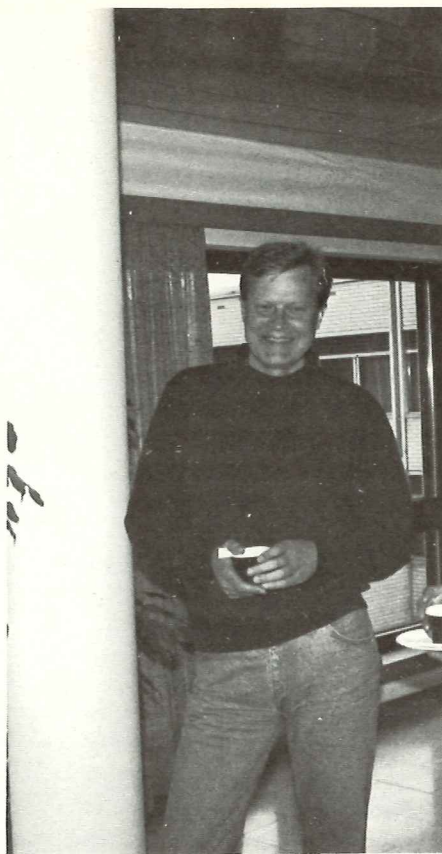
Picht gav oss den teoretiska grunden. Pia Kuusela-Opas och Heidi Suonuuti visade i ett bejublat rollspel hur praktiskt terminologiarbete går till. När det gäller tillämpning av terminologin inom andra områden vill jag speciellt nämna Lars Ahrenbergs utmärkta översikt över begrepp och begreppsstrukturer i kunskapsbaserade system och Harri Jäppinens fina genomgång av problem och metoder vid datorstödd översättning. Datorstöd för terminologiskt arbete och presentation av olika termdatabaser och termbanker var viktiga och givande inslag, som också gav ett framtidsperspektiv.

Gruppövningarna gav blandat utbyte. Här kunde man ha haft större styrning. Kanske hade seminarieförmen varit bättre. Den stora kompetens som fanns representerad bland kursdeltagarna tycker jag inte togs tillvara, speciellt med tanke på att det var en forskarkurs. Det hade varit intressant att få en mer organiserad inblick i de olika forskningsprojekt som deltagarna var engagerade i, terminologiska problemställningar i dessa etc. Delar av kursen hade mera av översiktsskärhet, vilket sannolikt också var nödvändigt, men de delarna kunde ha kortats ner något och ersatts av skriftligt material, utsänt i förväg.

Sammanfattningsvis vill jag säga att kursen i hög grad uppfyllt mina förväntningar. Mötet med andra nordiska forskare och med forskare från andra discipliner än min egen var mycket inspirerande. Jag har fått en fastare grund teoretiskt och metodmässigt för mitt eget medicinska termbarbete. Jag hoppas också för egen del att kursen kan bli början till ett fruktbart samarbete med terminologisk expertis på TNC inom ramen för det projekt som nyligen startats för att bygga upp en svensk (och nordisk?) medicinsk termdatabas. Till slut ett stort tack till kursledningen för ett gediget arbete med kursuppläggning, praktiska arrangemang och sociala aktiviteter. Det var 11 fina dagar på Åland!

Bolette Sandford Pedersen

Jeg var nok en av de mindre erfarne inden for terminologiområdet og med en lidt anden baggrund end de fleste. Nyligt udklækket cand. mag. i spansk og datalingvistik og med knap et års erhvervs erfaring inden for maskinoversættelse. Jeg arbejder for EF's (EG's) maskinoversættelsesprojekt

Rolf Linnarsson

EUOTRA i den danske afdeling i København og er for øjeblikket mest engageret i implementering og testning af et semantisk hierarki, som skal bruges til at skabe fornuftige udvælgelseskriterier i tilfælde af polysemi og homonymi i tilfælde, hvor der ikke kan skelnes rent syntaktisk. Jeg har også arbejdet med *termkodning* inden for EUOTRA, samt interesseret mig for det såkaldte "terminologiekperiment", der bl.a. går ud på at tilskrive termer vidensbaserede rammer til hjælp for oversættelse. Deraf min interesse for at vide mere om teorien bag terminologi.

Netop fordi jeg ikke har en decideret terminologibaggrund havde jeg meget glæde af forskerkursets stringente opbygning. De første dage var således først og fremmest helliget terminologiens grundbegreber, hvoraf de mest fremhævede var *begrebet* og *begrebssystemet*. For mig som lingvist var det nyt at tage udgangspunkt heri, og jeg var overrasket over at opdage, at der i den grad var tale om en teori, som i flere henseender anses for uafhængig af lingvistikken.

Efter de første dage, hvor terminologiens begrebsapparat var blevet gennemgået tog kurset en drejning mod det mere praktiske. Denne del af kurset blev indledt af en ualmindelig vel-

oplagt finsk duo, Pia Kuusela-Opas og Heidi Suonuuti fra TSK, der ved hjælp af et nøje tilrettelagt rollespil illustrerede, hvilke faldgruber terminologen typisk udsættes for. Også eftermiddagens øvelser gav et indblik i, hvor vanskeligt det er at opstille konsistente begrebssystemer, selv inden for meget veldefinerede og afgrænsede områder. I slutning af 1. uge kom vi ind på begrebs- og termharmonisering, og fik vi for alvor bevis for begrebssystemets betydning for terminologens arbejde. Uden begrebssystemer for de enkelte sprog syntes det næsten umuligt at forestille sig en rimelig harmonisering af termer mellem to sprog.

I anden uge beskæftigede vi os hovedsageligt med *datamaten* som hjælpemiddel i termarbejdet, f.eks. i form af termdatabaser, samt med fagområder der grænser op til terminologien. Der blev blandt andet sat lighedstegn mellem terminologiens *begrebssystem* og kunstig intelligensforskningens *vidensbase*, og denne sammenligning fandt jeg spændende og meget relevant for mit lingvistiske arbejde. Lars Ahrenberg fra Universitetet i Linköping holdt et interessant indlæg herom, et indlæg der dannede basis for en senere gruppeopgave, hvor vi skulle udforme begrebssystemer i en rammeformalisme (frames) og ved hjælp af såkaldte "links" og "constraints" relatere de enkelte begreber til hinanden. Også indlægget om maskinoversættelse af Harri Jäppinen fra "språkmaskin-projektet" var naturligvis meget relevant for mit arbejde, men her synes jeg måske ikke, at der blev trukket tilstrækkelige paralleller til terminologien. Her ville et indlæg om terminologiarbejdet på min egen arbejdsplads EUOTRA måske have været mere relevant for de specifikt terminologiinteresserede.

Kurset blev afsluttet ved, at der blev trukket nogle linier ud i fremtiden til kommende opgaver inden for terminologien; her blev især nævnt oversættelse af EF-dokumenter. I den sammenhæng benyttede man lejligheden til at understrege NORDTERMs vigtige funktion; netop når det gælder så store mængder af opgaver af så væsentlig karakter, er et samarbejde de nordiske lande imellem af stor betydning.

Som afsluttende bemærkning må jeg fremhæve, at jeg på kurset har fået stor respekt for terminologens arbejde. Og selv om jeg ikke på nuvæ-

rende tidspunkt har terminologien som mit væsenligste arbeidsområde så føler jeg afgjort at jeg kan genbruge meget af den viden jeg har tillært mig på kurset i alment lingvistiske sammenhænge.

Nils Thomas Utsi

I forbindelse med det prosjektet jeg arbeider med for tiden, prosjekt "Samisk Databank", kom jeg i kontakt med RTT i Oslo og TNC i Stockholm. Gjennom denne kontakten fikk jeg tilbud om å delta på et nordisk terminologikurs på Åland.

Jeg er svært takknemlig for at jeg fikk delta på dette kurset, fordi det gav meg en svært god faglig innføring i hva terminologer gjør, hvordan de arbeider og noe om hvorfor hva gjøres. Selv om jeg på forhånd hadde forsøkt å lese noe av det som Wüster, Picht & Draskau m. fl. har skrevet, så gav kurset meg en helt annen nærhet til stoffet.

Helt i starten på nyåret 1989, skrev jeg en prosjektsøknad til Guovda-

geaidnu (Kautokeino) kommune og Finnmark fylke. Prosjektsøknaden gikk i hovedsak ut på å utrede hvem som kunne ha formelt ansvar for utvikling av terminologi til samisk språk og dessuten legge tilrette et databaseprogram for behandling av terminologi på samisk. Det ble tildelt penger til prosjektet, og prosjektet ble lagt under kommunen – men ingen ønsket å påta seg oppgaven å gjennomføre arbeidet. Etter at jeg begynte på prosjektet høsten 1989, har jeg fått en viss forståelse for at ingen ønsket å påta seg arbeidet! (Jeg utsatte studier på Universitetet i Tromsø for å gjennomføre prosjektet. Disse studiene inngår som del av en stipendiatstilling jeg er tilsatt i ved Nordisk Samisk Institutt.)

Dette siste illustrerer noe av et stadig tilbakevendende problem vi har i det samiske samfunnet idag; nemlig at (det integrerte) samfunnet stiller høye krav til fagkompetanse på alle felt, samtidig som vi mangler folk med utdanning til de mange oppgavene. For å holde hjulene igang, har mange av

oss ikke tid til å avslutte høyere utdanning, men velger å forsøke og gjøre nytte for oss raskest mulig.

Jeg har lærerutdanning som basis, med tilleggsutdanning i henholdsvis samisk språk og datafag (tilsvarende cand. mag.). Med denne faglige bakgrunnen hadde jeg på langt nær god nok oversikt over omfanget av verken de organisatoriske eller de datatekniske problemene i prosjektet, og slettes ingen god forståelse av hva terminologiens teori og metodikk gikk ut på. Først etter at jeg satte meg ned for å definere behovene i terminologiarbeid, oppdaget jeg at det her faktisk forelå en mengde teori og metodikk bak arbeidet med terminologi.

I mitt tidligere arbeid som språkkonsulent i samisk for samiske læremidler, har jeg vært med på å lede utarbeidelsen av bl.a. matematikkterminologi på samisk. Vi oversetter/tilpasser matematikk for grunnskolen til samisk, og har i den forbindelse måttet utvikle samiske termer for faget. Dette ble gjort mer eller mindre etter intuisjon, riktignog sammen med meget dyktige samiskspråklige fagfolk i faget matematikk, men uten at vi hadde noe begrep om teori og metode i terminologiarbeid. Resultatet er blitt en liste over termer i matematikk, med norske og samiske språkekvaliteter stilt opp ved siden av hverandre. Leseren, enten det er en lærer eller oversetter, vil bl.a. være avhengig av å slå opp i en norsk matematisk ordbok for å finne betydningen av den samiskspråklige termen. Hvordan begrepene eventuelt henger sammen i system, har vi ikke sett noe på. Vi har heller ikke forsøkt å definere begrepene på samisk.

Samiskspråklige elever skal fortrinnsvis få undervisning i alle fag på samisk. Dette er en offisielt formulert målsetting i Norge. Derfor må vi skrive og oversette lærestoff til alle fag som finnes i grunnskole og høyere utdanning. Foreløpig er ingen fag, ikke engang i grunnskolen, sammenhengende dekket når det gjelder læremidler! Svært mange fag og emner vil være nye i samiskspråklig henseende.

Utviklingen i samfunnet skjer idag svært raskt, med et stadig økende språklig og kulturelt press både fra norsk, finsk, svensk og russisk side. Det samiskspråklige samfunnet er i tillegg svært fåtallig, kanskje ikke mer enn 30 000–40 000 mennesker totalt. På grunn av spredt bosetting over store områder har det innad utviklet

Bolette Sandford Pedersen

Nils Thomas Utsi

seg store dialektforskjeller mellom enkelte grupper. Språklig kommunikasjon mellom dialektgrupper langt fra hverandre er nesten ikke mulig. Den største dialektgruppen er nordsamisk, som snakkes i de nordlige deler av både Sverige, Finland og Norge. Flere hoveddialekter har i tillegg egne ortografier.

Utifra forannevnte har vi skikkelig mange oppgaver foran oss, også innen terminologiarbeid.

Prosjektet "Samisk Databank" er et samarbeid mellom flere offentlige samiske institusjoner; Nordisk Samisk Institutt, Samisk høyskole, Samisk utdanningsråd i tillegg til Guovdageaidnu kommune. Tittelen "Samisk Databank" er valgt med tanke på å samle forskjellige typer data i databaser. I første omgang tenker vi oss at terminologidata kan forefinnes i en slik database, men vi har også som målsetting å bygge opp bibliografidata, tekster, statistikk m.m. og gjøre disse tilgjengelige i forskjellig form.

For oss er datamaskin i mange sammenhenger det eneste mulige spredningsmedium. Sammenliknet med papirtykk er det langt billigere og ofte eneste måten å kunne oppdatere informasjon. En bok som utgis på samisk, blir som regel ikke revidert med det første.

Jeg vil gjennom dette prosjektet ha laget en beskrivelse på samisk av hva terminologiarbeid kan være, hvordan man kan arbeide, legge opp en plan for virksomheten innenfor dette for noen år fremover, stille tilveie verktøy (dataprogram) for registrering og behandling av terminologi og forsøke å skaffe tilveie finansiering på noen konkrete terminologiprojekter. Det siste er ikke minst vanskelig. Bl.a. vil vi forsøke å få finansiert et arbeid med å innarbeide samiske termer i den nordiske "forvaltningsordboka" som er under utarbeidelse.

Terminologi knyttet til offentlig administrasjon er høyt prioritert, ved siden av juridisk terminologi og en del

andre områder med bred og direkte påvirkning på samfunn og enkeltmennesket.

Kurset på Åland var svært nyttig i forhold til det arbeidet vi er i ferd med å påbegynne og jeg fikk mange navn og adresser til personer som vi senere kanskje kan få hjelp og nytte av i vårt arbeid til kurs og veiledning. TNC-staben hadde lagt opp til en god gjennomføring av kurset og hadde trukket inn bred kompetanse på feltet. Om jeg skulle ha noe kritisk å si om kurset, så måtte det være at øvelsene kunne vært planlagt bedre, kanskje med ett terminologitema innenfor hver gruppe som eksempel til en metodisk tilnærming for begrepsanalyse, definisjonsutforming m.m. Jeg følte et språkproblem under gruppearbeidene i ikke å forstå innholdet fort og presist nok til å kunne få oversikt over metodikken.

Alt i alt vil jeg si at kurset var nyttig og jeg er takknemlig over at jeg fikk være med.

Språkvårdsgruppens konferens

En onsdag i november samlades ett sextiotal översättare och andra språkmänniskor på Rosenbad. Det var dags för Språkvårdsgruppens konferens som i år hade temat "Hjälpmedel vid översättning av sakprosa".

Föredragen före lunch behandlade de olika hjälpmedel som finns och på eftermiddagen talades det om översättning inom EG. Dagen avslutades med diskussion och frågestund.

Genomsnittlig översättare

Gunnar Lemhagen, föreståndare för Tolk- och Översättarinstitutet, inledde med att berätta om hur den genomsnittliga översättaren (fast hon eller han knappast finns) brukar arbeta. Denna icke-existerande genomsnittsöversättare illustrerades på en stordia (se omslagsbilden) med en man som hade sparkat av sig skorna, såg lätt grubblande ut, med utdragen telefonsladd och ikopplad kaffebryggare.

– Översättare blev ett vanligt yrke först när det skrivna ordet kunde mångfaldigas industriellt tack vare tryckerikonsten, sa Gunnar Lemhagen. Den tekniska utvecklingen har gått fort, och allra fortast inom de områden där textproduktionen måste gå snabbt, som till exempel inom tidningsvärlden. Översättarna har dragits med i denna utveckling och påverkas också av den ökade efterfrågan på översatt material. 10–20 miljarder

dollar uppskattar man att översättningar kostar varje år. Bara i EG-länderna finns cirka 175 000 heltidsanställda översättare som översätter 150 miljoner sidor om året. Det kommer förmodligen att bli ännu mer i framtiden.

BOK

– Naturligtvis finns det många som försöker slå mynt av detta, på gott och ont. Det finns ibland en överdriven tro på datortekniken, tyckte han.

Hjälpmedel för översättare kan sammanfattas med två förkortningar: CAT och BOK (Computer Aided Translation och Bunden Organiserad Kunskap). Gunnar Lemhagen slog ett slag för den sistnämnda, det vill säga boken, som är bärbar, användarvänlig, driftsäker, billig i drift och strålningsfri! Trots alla datoriserade hjälpmedel som finns, slår nog de flesta översättare mest i böcker.

Viktiga böcker att ha i bokhyllan är, enligt Gunnar Lemhagen, "Svenska Akademiens Ordlista, Svensk Ordbok" och "Svensk Handordbok". "Ord för Ord" är den bästa svenska synonymordboken, tyckte han.

Burkinier?

Andra böcker som Gunnar Lemhagen hoppades att gubben på stordian hade i bokhyllan var Svenska språknäm-

dens och TNCs skrivregler liksom "TT-språket" som är outhärlig när man vill skriva om invånare i Burkina Faso. (Heter de burker, fador eller burkinier?)

En citatordbok är bra att ha, så man inte råkar i samma dilemma som den som skulle översätta ett tal som han hörde Ronald Reagan hålla och fick det till att han sa:

"Arm, knee, audacity
from head to foot".

Hade han haft en ordbok med Shakespeare-citat, hade han förstått att riktigt så förvirrad var han inte, Reagan:

"Boldness, be my friend
Arm me, audacity
from head to foot"

lyder texten ur Shakespeares Cymbeline.

Gunnar Lemhagen trodde att de mest använda hjälpmedlen fortfarande är lexikon i bokform, både en- och tvåspråkiga, även om de enspråkiga nog är översättarnas bästa vänner. Fackordböcker, namnordböcker, standarder, uppslagsverk, telefonkontakter med ämnesexperter, broschyrer, telefax, listan kan göras lång.

– Hur bra hjälpmedel man än har kan de aldrig ersätta översättarens egen kompetens, avslutade han.

Inte påverkat översättare

Lars Ahrenberg, som tillhör forsk-

ningsgruppen för databehandling av naturligt språk vid Linköpings Universitet, talade om maskinöversättning och maskinstödd översättning. Han gav en översikt över den forskning som gjorts på området de senaste 40 åren.

– Det är ett arbete som ännu inte har påverkat översättarens arbetssätt särskilt mycket, sa han.

Forskningen inom området började långt innan begreppen datorlingvistik och Artificiell Intelligens, AI, var uppfunna. Forskarna utnyttjade erfarenheter från andra världskriget och arbetade på liknande sätt som vid kryptering och dechiffriering.

Problemet löst

Vid slutet av femtiotalet ansåg man sig ha löst problemet med maskinöversättning. 1957 publicerades en artikel i "Teknikens Värld" om ett system som kunde översätta franska till ryska, ord för ord och grammatikaliskt riktigt. Om problemen var lösta redan då kan man undra varför maskinöversättning inte används i större utsträckning idag.

– De var nog lite för optimistiska i början och underskattade svårigheterna, konstaterade Lars Ahrenberg.

Det var den första fasen i forskningens historia. Forskningsgrupper etablerades men de lyckades inte få fram några bra fungerande system för maskinöversättning. Då drog naturligtvis anslagsgivarna öronen åt sig och fas två inleddes, med omvärdering av tidigare använda metoder. Nu lyckades forskarna ta fram system som började användas på institutioner. Exempel är GAT, LOGOS och TAUM-METEO.

Mer realistiska forskare

Tredje fasen befinner vi oss i nu, när det åter har börjat satsas pengar på maskinöversättning, i Japan, Europa och USA. Ett av de stora projekten är EUROTRA inom EG. Nya system lanseras också för personatorer. Förhoppningsvis är forskarna idag lite mer realistiska än 1957.

Lars Ahrenberg presenterade de olika metoder man använder inom maskinöversättning. Han berättade också om problem som fortfarande återstår och åskådliggjorde med exempel som visade hur tokigt det kan bli.

Det är inte alltid som forskare och översättare har samma intressen.

– En forskare kan tycka att ett system är "häftigt" utan att en översättare kan ha någon praktisk användning av det, sa Lars Ahrenberg, men tyckte att de i alla fall kan enas om att kvaliteten bör mätas i en texts begriplighet och korrekthet.

Docent Rolf Gavare på Språkdata vid Göteborgs Universitet fortsatte där Gunnar Lemhagen slutade med en översikt över befintliga hjälpmedel med tonvikt på datatekniska sådana.

Han berättade om nya tangentbord med flytande kristaller i tangenterna, så att man kan växla mellan olika teckenrepertoarer och ändå se vad tangenterna står för, till exempel när man skriver med kyrilliska tecken.

Utvecklingen har gått fort. Numera kommunicerar de flesta med sin bildskärm via en mus. Bildskärmarna har också utvecklats och det finns massor av typografiska möjligheter.

Självklart med laserskrivare

Att ha en laserskrivare som kan producera original för tryckning var självklart, tyckte Rolf Gavare. Då tittade några åhörare i samförstånd på varandra och såg ut som om de tänkte att det hade de minsann klarat sig utan. Lika självklart som laserskrivare var hårddisk, menade han. (Samma blickar av samförstånd utväxlades).

Läsare, som kan läsa in text och bild, är också något många använder och mikrofoner som kan digitalisera talat språk, så att man kan läsa in texter. I framtiden kommer kombinationen av tal och skrift att användas alltmer.

Han berättade om ett otal optiska minnesmedier som oftast inte är kompatibla med varandra. De har konstiga bokstavskombinationer som namn; WORM, EOD, CD-ROM. Den senare bokstavskombinationen känner vi väl till på TNC.

– CD-medier har god arkivbeständighet, stor lagringskapacitet och hög tillförlitlighet och är billiga att producera, sa Rolf Gavare. En nackdel är relativt lång accesstid om man jämför med magnetiska minnesmedier. Accesstiden är emellertid kortare än för mediet BOK (det vill säga böcker) som Gunnar Lemhagen talade om.

Shakespeare och Bibeln

Det går att kombinera ljud och bild, till och med rörliga bilder, på CD-ROM. Man kan också få hjälp med det tidigare nämnda Ronald Reagan-citatet, eftersom Shakespeares samlade verk finns på CD-ROM. Bibeln på nio språk, uppslagsverk, ordböcker, terminologidatabaser (tex TERMDOK) är andra exempel.

Konkordans- och ordindexprogram, stavningshjälpmedel, typografiska skrivregler och system för fritextsökning är annat man som översättare kan ha nytta av liksom hyper-text-/hypermediasystem, som är en sorts flerdimensionella system där man kan utgå från ett ord och leta sig in i andra texter eller bilder.

Dessutom börjar det komma fler och fler elektroniska fickordböcker bli med syntetiskt tal. De har, enligt Rolf Gavare, kommit förbi leksaksstadiet. De ser emellertid ut som små leksaksskrivmaskiner.

Anna-Lena Bucher och Lars Ahrenberg

Efter Rolf Gavares föredrag ställde publiken frågor. Jan Ivarson från Sveriges Television undrade om söksystemen på CD-ROM kommer att standardiseras. Kjell Westerberg svarade att så länge varje tillverkare tycker att deras system är överlägset alla andras, så kommer det nog tyvärr att förbli som det är.

150 000 kliar sig i huvudet

David Knight, översättare, gissade att av de 175 000 översättarna i EG-länderna sitter 150 000, liksom han, i sin kammare, kliar sig i huvudet och oroar sig lite för att utvecklingen går för fort och att det kostar för mycket. Vem ska betala kalaset? Panelen var svarslös, men Leif Östling beskrev lugnande hur snabbt en investering i en av de första, mycket dyra, ordbehandlarna hade betalat sig för hans del.

Översätts till nio språk

Mycket mätta och belåtna efter lunchpausen intog vi våra platser för att höra på Peter Ammundsen från EG-kommissionens terminologiavdelning i Bryssel. Han berättade om den språkliga situationen inom EG, med de nio officiella språken, och där vissa texter översätts till tretton språk (EG-språken plus de fyra nordiska). Översättningarna inom EG är nödvändiga på ett annat sätt än inom till exempel FN, därför att EGs samarbete är mer förpliktigande, mer bindande, än FN:s.

EG bygger på tre traktater från femtiotalet. I ett av dem, EEG-traktaten eller Rom-traktaten, finns förordning nummer 1 om den språkliga ordningen, där det står att allt ska översättas till de nio officiella språken (den har blivit modifierad sedan 1958). Det överensstämmer nu inte riktigt med verkligheten. Att varenda ord som sägs skulle översättas till nio språk vore orimligt. Så snart som texter får någon som helst politisk innebörd eller så snart nationella myndigheter blir inblandade måste det emellertid finnas översättningar.

Det är en enorm mängd text som översätts. Varje dag kommer EGs "Official Journal" ut på alla språken och med eftertexterna på tretton språk. Vid lagstiftningsarbete ska alla texterna under arbetets gång och varenda yttrande översättas. Det gäller alltså att väga sina ord.

Juristlingvister kontrollerar

Det arbetar minst 2 200 översättare inom EG-kommissionen. En speciell EG-yrkesgrupp, så kallade juristlingvister, kontrollerar översättningarna och ser till att de har samma innehåll och struktur.

Organisationsschemat som Peter Ammundsen visade såg ut som ett korsord i kolossalformat. Man undrar hur det ska gå i framtiden med översättningarna om alla som vill vara med i EG blir medlemmar.

Lyckligtvis har översättarna hjälpmedel att tillgå. De viktigaste är möj-

Peter Ammundsen

ligheter till maskinöversättning, framför allt med SYSTRAN, samt terminologi- och dokumentationsdatabaser. Eurodicautom, som är den största terminologidatabasen, innehåller teknisk terminologi på de nio språken. Den består av 500 000 termposter och 150 000 förkortningar och uppdateras varje månad. Dokumentationsdatabasen CELEX består av EG-dokument på sju språk (ännu inte spanska och portugisiska).

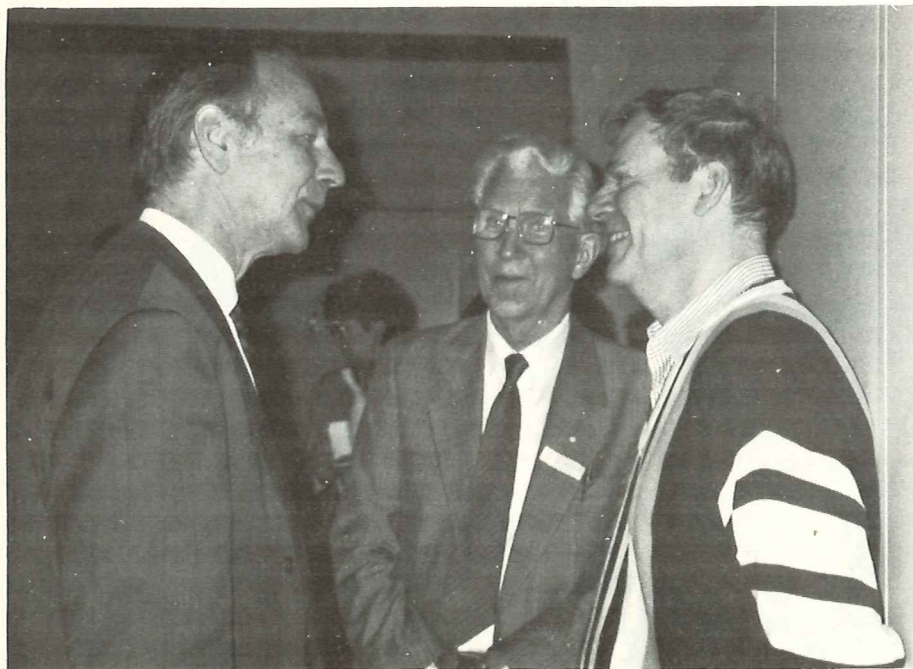
Eurodicautom på CD-ROM finns endast i tankevärlden än så länge. Först måste copyrightproblemen med de många olika producenterna lösas.

Sverige och EG-arbete

Översättningsarbetet inom EG verkar svindlande stort. Vi i Sverige berörs bara av en liten del av det, än så länge. Kjell Westerberg från TNC berättade om den del av EGs regelverk som håller på att översättas och den termbank som TNC i samband därmed bygger upp. Själva översättandet är ett gigantiskt arbete i miniformat, menade han. Trots att det handlar om en liten del av allt som kommer ut från EGs papperskvarn, är det ändå ett stort arbete för alla inblandade, eftersom de är så få i jämförelse med EGs översättare. Det handlar om 10 000–14 000 sidor svår text som ska översättas med mycket höga krav på exakthet.

Sekretariatet består av tre personer som har kontakt med de 28 arbetsgrupperna. Varje arbetsgrupp har hand om dokument inom ett visst ämnesområde och är uppbyggd av en eller flera översättare och tre–fyra ämnesexperter.

En sidoordnad grupp, språkutskottet, tar upp språkliga frågor i dokumenten till behandling och försöker

Carl Johan Carlberg, Olof Bager och Göran Walter

enas om riktlinjer så tidigt som möjligt.

TNC gör EG-termbank

Kjell Westerberg berättade att TNC bygger upp en termbank samt försöker hjälpa till med svåra term- och språkfrågor. Termbanken byggs upp med hjälp av översättarna. Det är meningen att varje arbetsgrupp sedan ska kunna ha nytta av vad man har kommit fram till i andra arbetsgrupper och att man på så vis ska få enhetliga översättningar. För att det ska fungera måste vissa förutsättningar uppfyllas.

Det är viktigt att alla inblandade har förståelse för terminologisk samordning. Dessutom måste fastställd terminologi spridas så fort som möjligt till alla medverkande. Övriga begrepp, som inte kan fastställas på en gång, måste snabbt identifieras, dokumenteras och kompletteras med svenska förslag som man kan enas om. Det måste finnas folk som har tid att arbeta med terminologisk samordning utan att digna under översättningstyngden. Där kommer TNC in. Kjell Westerberg betonade att utan översättarnas hjälp blir det en futtig termbank, eftersom den då enbart kommer att bestå av termer ur EGs Vitbok, Romfördraget och andra redan översatta dokument.

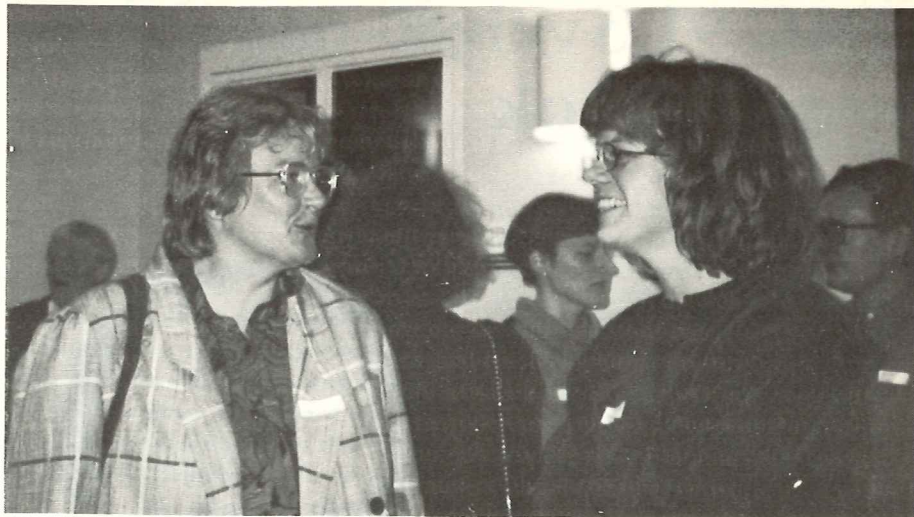
– Målet är att det ska bli en termbank som är användbar inte bara i ett fortsatt EG-samarbete utan också för fackspråksöversättning i allmänhet. Omfånget kan bli cirka 50 000 termposter som kommer att ingå i TNCs CD-ROM-skiva, sa han som avslutning.

Efter kaffepausen var det en något decimerad skara som fick tillfälle att ställa frågor. (Jag såg några som diskret smet ut med en "dammsugare" eller "negerboll" i handen).

Några mer lika än andra

Olof Bager, SIS, inledde med att fråga om alla språk inom EG är formellt likställda och hur man i så fall gör när det uppstår tvister.

– Alla är lika, men några är mer lika än andra, svarade Peter Ammundsen, med en travesti på Orwells "Animal Farm". Vid en tolkningstvist om ett franskt och ett danskt dokument brukar det inte vara det danska man går efter. Lagtexter utarbetas på franska eller engelska och då blir det dem man rättar sig efter. Däremot talar man aldrig om original och översättningar.

Krista Varantola och Lena Nordlund

Professor Bo Ralph från Göteborgs universitet förhörde sig om hur språkvården fungerar rent allmänt.

Inom EG finns det en avdelning för språklig koordinering. Dessutom ger varje land kurser i det egna språket, för annars är det lätt hänt att översättarna inte håller sig à jour med sitt eget modersmål. Det är varje översättares ansvar att också vara språkvårdare.

En kulturell katastrof

Professor Sture Allén från Svenska Akademien oroade sig för de tankar om så kallad "pre-editing", som man, enligt Sture Allén, fick inom Eurotra-projektet, när man insåg att det skulle misslyckas. "Pre-editing" betyder att man genom strikta regler om vad som får sägas och inte får sägas förenklar källspråket så att det bättre passar för maskinöversättning.

– En kulturell katastrof! menade Sture Allén.

Peter Ammundsen svarade att det var för tidigt att säga att Eurotra-projektet hade misslyckats, eftersom man fortfarande arbetar på att förbättra det. Han kunde inte föreställa sig att man generellt skulle införa någon sådan språkförenkling av texter från EG, även om det är sant att man måste förenkla källtexterna för maskinöversättning inom Eurotra.

Peter Ammundsen var förvånad över det svenska sättet att arbeta med enbart engelska utgångstexter; lagtexter har ofta franska som utgångsspråk och blir därför lättare att översätta från franska. Eva Gozzo, som är språkkonsult i EG-kommissionens delegation i Stockholm, svarade att det berodde på att det var ett önskemål från EG att man skulle översätta från ett språk.

Att det blev engelska berodde på att det inte fanns tillräckligt många auktoriserade translatorer på andra språk i Sverige. Hon sa också att man naturligtvis kontrollerar med franskan och andra språk när det är något som är oklart.

Lena Nordlund

Språkvårdsgruppen

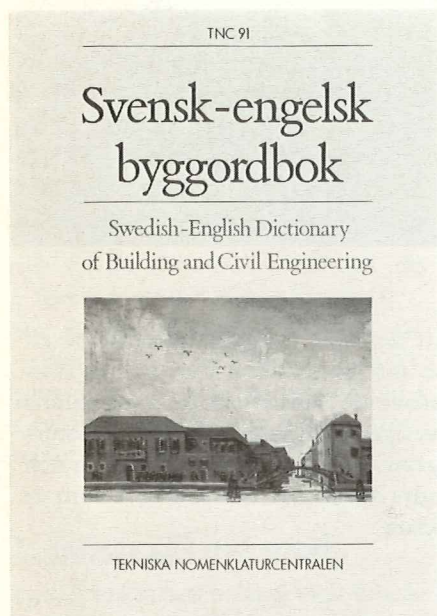
är ett samarbetsorgan för organisationer med språkvårdande uppgifter. Gruppen bildades 1976 och består av två representanter för var och en av följande organisationer:

Samspråk, Samarbetsorganet för språkvårdare inom offentlig förvaltning
SIS – Standardiseringskommissionen i Sverige
Svenska Akademien
Svenska språkbyrån i Finland
Svenska språknämnden
Sveriges Radio
Tekniska nomenklaturcentralen

Ordförande i gruppen är sedan 1986 Margareta Westman och sekreterare Ulla Clausén, bägge från Svenska språknämnden.

Gruppens syfte är att vidareutveckla samarbetet mellan de språkvårdande instanserna. Den fungerar som ett kontakt- och discussionsforum bland annat för konkreta språkfrågor. Gruppen arrangerar också konferenser med olika teman.

TNC 91 Svensk-engelsk byggordbok

Svensk-engelsk byggordbok är inte någon vanlig TNC-ordlista. I motsats till de flesta av TNCs tidigare publikationer är den i första hand avsedd att användas vid översättning, och den har därför fått en helt annan uppläggning än normalt.

TNC har under årens lopp gett ut många ordlistor inom byggområdet. Syftet med dessa ordlistor har varit att definiera centrala begrepp inom byggtekniken. Även om ordlistorna har innehållit termmotsvarigheter på främmande språk har de inte varit särskilt anpassade för översättarnas behov. Antalet termer har varit alltför begränsat, och de ord som översättare har problem med är sällan de som är viktigast att definiera.

Den svenska byggindustrin börjar nu söka nya marknader i utlandet. Detta ökar behovet av hjälpmedel för översättning av byggtekniska texter till i första hand engelska. *Svensk-engelsk byggordbok* är ett första försök att tillgodose detta behov. Jämfört med traditionella terminologiska ordlistor är antalet uppslagsord mycket större. Ordboken omfattar cirka 12 000 uppslagsord, vilket är nästan åtta gånger så många termer som finns i *Plan- och*

byggtermer 1989. Många synonymer och sammansättningar finns med som egna uppslagsord. För att underlätta användningen har sammansatta ord placerats både på sin vanliga plats i alfabetet och under slutledet. Ordet *säkerhetsglas* finns sålunda även som sammansättning under *glas*.

Många av orden i *Svensk-engelsk byggordbok* är hämtade ur tidigare TNC-ordlistor, bl.a. *Träbyggnadsordlista*, *Kommunalteknisk ordlista*, *Luftbehandlingsordlista* och *Plan- och byggtermer*. Avsikten är att ordboken skall täcka in byggsektorn i vid bemärkelse, inklusive vvs- och elinstallationer, samhällsplanering och kommunalteknik.

För att täcka in ett större ordförråd har även andra källor än TNC-ordlistor använts, framförallt i fråga om termer för byggvaror, arbetsmoment och verktyg. En av källorna är en omfattande samling svensk-engelska termpar som Lewis Gruber har samlat ihop vid praktiskt översättningsarbete. En annan stor källa är *Engelska byggtermer* av Erik Egersten och Einar Selander. Denna ordlista bygger på en engelsk lärobok i byggteknisk engelska.

Mycket arbete har lagts ned på att åstadkomma en användbar ordbok av detta ganska heterogena källmaterial. Många gånger ger de olika källorna olika engelska motsvarigheter till samma svenska ord. I vissa fall beror det på att det svenska ordet har flera skilda betydelser, i andra fall på att språkbruket skiljer sig mellan olika delbranscher. De olika betydelserna har skilts åt och försetts med beteckningar för ämnesområde eller korta kommentarer, tex "VVS" eller "ur brandskyddssynpunkt". För en översättare är sådana korta förtydliganden i allmänhet tillräckliga, och därför finns inte några egentliga definitioner i den här ordlistan. Det finns dock möjlighet att gå vidare till definitionsordlistor genom att det finns källangivelse för varje ord. På så sätt kan den här ordboken även användas som register till TNCs ordlistor inom byggområdet.

Definitioner i urval

brödrost

smörgåspålägg bestående av järnhydroxid

CD-skiva

festlig tillställning för medlemmar av diplomatiska kåren

halvledare

chef som arbetar deltid

mikrofon

biljondels megafon

millibar

mycket litet utskänkingsställe

ohyra

betalning som erläggs för upplåtelse av olägenhet

oljud

ljud vars intensitet ligger under hörbarhetsröskeln
Eunsound

rimmad lax

lax i bunden form

skyskrapa

don för urskrapning av sky ur stekpanna

tomrum

rum som inte innehåller möbler eller andra inventarier
Se figur 1.

Figur 1. Tomrum.

vallokal

lokal där val hålls
Lokal för mindre val kallas *delfinarium*.

Varför är det så ont om "Q"?

Varför är det så ont om "Q"? I en bok av Hans Alfredsson berodde det på att en hund tyckte så mycket om den runda bokstaven, som påminner om en katt bakifrån, att han åt upp alla "Q". Det kan också bero på att bokstaven i det närmaste har försvunnit ur svenska språket, förutom i namn, som till exempel Quist och Qvarnström.

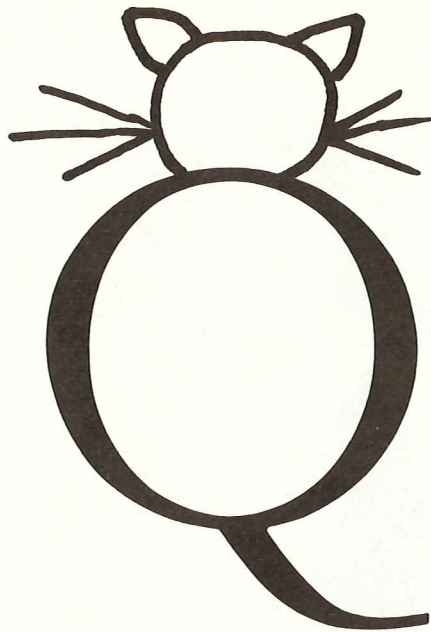
Det vanligaste är att bokstavskombinationen "qu" ersätts med "kv" på svenska (men ofta behålls i engelska, franska med flera språk). Exempel är kvadrat (från latinets quadra), kvint (från quintus), skvalen (squalene på engelska).

Det finns som alltid undantag. Inom kemin finns det kinin och flera med kinin besläktade ämnen, till exempel kinidin, kinon och kinol. De stavas alla med "qui" på engelska.

Svenska kemistsamfundets nomenklaturutskott (där TNC finns representerat) har i ett litet häfte från 1978, "Organisk-kemiska namn - skrivregler", formulerat en regel: "Qu" före "i" återges med "k". "Qu" före "a" och "e" återges med "kv". (Med undantag förstås: i mycket ovanliga namn finns inget behov av försvenskning och då behåller man ofta "qu", som i "quebrachamin").

Underlig regel

Denna regel kan man undra lite över. Måste det verkligen vara så att kemin ska ha ett speciellt sätt att försvenska "qui", när man i övrigt svenska är

överens om "kvi"? Regeln kom förmodligen till empiriskt. Man såg att så gott som alla engelska "qui"-namn inom kemin hette något på "ki" på svenska. Då formulerade man i efterhand en regel. I själva verket var det nog så att kinin och dess släktingar var undantag från det normala sättet att försvenska "qui"-ord. Att man ändå kunde formulera en regel utgående från dessa undantag beror nog snarast på att bokstavskombinationen "qui"- inom kemin är så ovanlig och när den förekommer är det främst hos ämnen som på ett eller annat sätt är släkt med kinin.

Regeln borde kanske formuleras om: "Qu" återges i regel med "kv".

Undantag: I namn på ämnen som är besläktade med "kinin" ("quinine") återges "qu" med "k". Exempel: kinin, kinidin, kinazolin, kinon. Namnet kinin kommer ursprungligen från ett peruanskt ord för bark, "quina" eller "kina". Kinin, med flera ämnen, utvinns nämligen ur barken på kina-trädet (Cinchona) som växer i Anderna. Kina-trädets namn har alltså inget med landet Kina att göra. Kinin var länge det enda kända botemedlet mot malaria, och det har även febernedsättande egenskaper. Det användes av indianerna innan europeerna kom, men Gomez från Lissabon fick ändå äran av upptäckten.

Vacklande stavning

Stavningen på svenska har genom åren vacklat mellan chi-, qui- och ki-. Även på nylatin har varianterna qui- och chi- förekommit. Kanske det kan förklara den ovanliga stavningen.

I medicinskt språk kan man fortfarande stöta på bokstaven "q", men alltmer sällan. Det finns ofta svenska namn att tillgå. Könshormonet "quingestanolum" har försvenskats till "kvingestanol". Läkemedel som har något att göra med kinin heter i regel något på "ki-". Lokalbedövningsmedlet "quisinocainum" heter "kini-sokain" på svenska.

Snart får hunden i Hans Alfredssons bok nog nöja sig med att äta queneller.

Lena Nordlund

"Europasamarbetet"

Civilingenjör Åke Nyblom undrar i ett brev till redaktionen: "Heter det 'europasamarbetet' - eller rättare sagt skall det skrivas så? Eller skall det skrivas 'Europasamarbetet', eller kanske 'Europa-samarbetet'? Förr hade man kunnat svara rätt entydigt på sådana frågor, men nu tycks språkbruket vittra sönder även i TNCs egen publikation" (se artikeln om "Europas språkliga regelverk i svensk översättning" i nummer 2/1990.)

TNCs skrivregler ger följande besked:

Om egennamnet är förled i en sammansättning förekommer tre skrivsätt:

1) Stor bokstav används om förledets egenskap av egennamn klart framträder, vilket särskilt är fallet om sammansättningen är mera tillfällig som i till exempel *Norgeolja*, *Polhemsmaskin*, *Stockholmskonferensen*.

2) Liten bokstav skrivs om förledets karaktär av egennamn har förflyktigats eller om sammansättningen har blivit mycket vanlig som i *dieselmotor*, *röntgenrör* eller *vichyvatten*.

3) Om det sammansatta ordet ännu inte har blivit så vanligt att skrivsätt nummer 2 framstår som fullt naturligt, eller om man önskar förtydliga sammansättningen, kan det vara lämpligt att skriva stor bokstav och

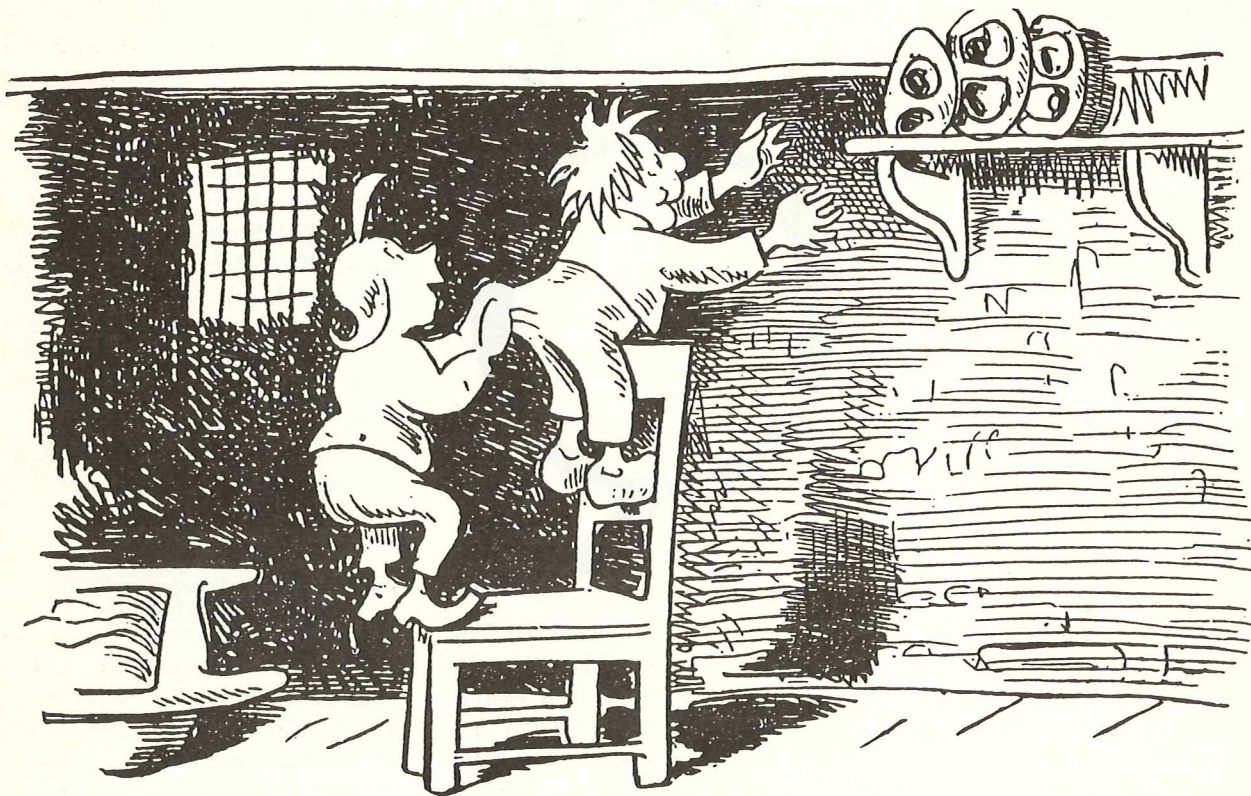
bindestreck. Exempelvis: *Braggkurva*, *Coolidge-rör*, *Linné-elever*.

Till vilken kategori hör nu Åke Nybloms term? Trots Sveriges positiva inställning till samarbete med EG och den debatt som förs får vi väl anse att ordet ännu inte är så vanligt att det bör hamna i samma kategori som vichyvatten eller dieselmotor.

Alltså skriver vi fortfarande "Europasamarbetet". Att använda ett bindestreck mellan "Europa" och "samarbete" är i det här fallet onödigt.

Dessutom bör man ju vara konsekvent och inte som i vår artikel variera skrivsättet. Det får vi nog skylla på slarv med korrekturläsningen.

Miner till max?

Wilhelm Busch: teckning ur *Max und Moritz*, 1865.

Min och *max* är ett par kortord som konstruktörer älskar men som språkvårdare inte är så förtjusta i. Hur skall man egentligen förhålla sig till dem?

Minimum och *maximum* är latin och betyder 'det minsta' respektive 'det största'. Orden används särskilt om extrema mätvärden. När tex temperaturen har uppnått sitt högsta värde under en period säger man att den har nått sitt maximum.

De här orden har också adjektiv- och sammansättningsformer. Adjektivformerna är *minimal* respektive *maximal*, och sammansättningsformerna *minimi-* respektive *maximi-*. Det högsta värdet kan alltså kallas *maximalt värde* eller *maximivärde*.

Långa latinska ord är inte så populära hos folk som gör konstruktionsritningar och liknande. Ofta kan det vara ont om plats för text på ritningarna, och alla texter skulle åtminstone förr mödosamt textas med textmall. Alltså förkortar konstruktören orden så mycket som möjligt. *Maximal bredd* eller *maximibredd* blev alltså *max. bredd*

(med förkortningspunkt) på ritningen. Med tiden övergick förkortningarna *max* och *min* till att bli egna ord som uttalades som de skrevs, och då slopades de eventuella förkortningspunkterna.

Kortorden *min* och *max* är bekväma att använda i sammansättningar, tex *minvärde*, *maxtolerans*. Däremot passar de illa som fristående adjektiv, eftersom sådana bör kunna böjas. Man kan ju inte säga "ett min värde" eller "den max toleransen". Men "ett mint värde" och "den maxa toleransen" går heller inte. Därför bör man undvika *min* och *max* som fristående adjektiv. I stället kan man antingen använda de fullständiga formerna *minimal* och *maximal* eller använda *min-* och *max-* som förled i sammansättningar.

Det finns ytterligare ett skäl att vara försiktig med användning av *min* och *max*, och det är att orden har flera betydelser. *Max* är ju ett personnamn och *min* kan betyda både 'tillhörande mig' och 'ansiktsuttryck'. Därför kan Moritz ha helt rätt när han säger:

"Max vikt är mindre än min vikt".

När man bildar sammansättningar måste man framförallt se upp med förledet *min-*, som inte bara har de nyss nämnda betydelserna, utan även kan vara sammansättningsform av ordet *mina*. Sammansatta ord som börjar på *min-* är därför ofta flertydiga. För konstruktören är *minspel* detsamma som 'minsta spel', men för folk i allmänhet betyder ordet något helt annat. Och ventilationsteknikern lägger nog en annan betydelse i ordet *minkapacitet* än sjöofficeren.

Det finns ytterligare ett kortformspar av *minimi-* och *maximi-* i bruk, nämligen *mini-* och *maxi-*. Dessa kortformer har mindre precis betydelse. En *minidator* är till exempel inte den minsta tänkbara formen av dator, utan bara en dator som är mindre än en stordator. På samma sätt har en *minibuss* inte någon bestämd storlek, utan är bara mindre än en ordinär buss.

Lars Törnqvist

ISO/TC37

Rapport från möten hösten 1990

Höstens ISO-möten har varit förlagda till Trier, Köpenhamn och Moskva.

Trier

Arbetsgrupp 6 "Study group on the operational structure of ISO/TC37" hade i oktober ett möte där man enades om att föreslå en omstrukturering av hela ISO/TC37 – en omstrukturering som skulle ge varje underkommitté en mer enhetlig profil och bättre passa för de nya projekt som tillkommit under de senaste åren.

Titlarna på varje underkommitté föreslogs bli:

SC1 Principles of terminology

SC2 Terminology work and terminology

SC3 Coding systems in terminology

Vid mötet beslöt man också rekommendera att arbetsgrupp 6 skulle omvandlas till en s.k. Advisory Group till TC37.

Beslut om de här förslagen kommer att fattas vid plenarmötet i Canada 1991.

I Trier sammanträdde också underkommitté 2 och några av dess arbetsgrupper. Det största arbetet ägnades åt den snart färdiga standarden "Preparation and Layout of international terminology standards". Den behandlades med hänsyn till de remissvar som kommit in under våren och sommaren. Det beslutades att den nu skall sändas ut som en s.k. Draft International Standard.

För övrigt kan nämnas att man i arbetsgrupp 2 beslöt uppskjuta det nyligen påbörjade arbetet "Descriptive Terminology Work" beroende på att det egentligen inte finns tillräckligt med underlag att basera arbetet på. Bland de områden som man brukar säga sysslar med deskriptivt terminologiarbete kan nämnas ekonomi, statsvetenskap och socialvetenskap.

Köpenhamn

Underkommitté SC3 under ISO TC 37 ställer med *Computational aids in termi-*

nology. Underkomiteen mötes som regel en gång om året. Siste møte var på Handelshøjskolen i København 22–23 oktober, med deltagelse fra Canada, Danmark, Japan, Kina, Norge, Tyskland og Østerrike. Det er *Bodil Nistrup Madsen* ved Handelshøjskolen i København som er ordfører for underkomiteen.

Underkomiteen arbeider med dokumentet *Computer aids in terminology*. Dette skal utgis som teknisk rapport, ikke som internasjonal standard. Mens standarder stort sett gir presise forordninger, er man i en teknisk rapport noe friere. *Computer aids in terminology* inneholder både anbefalinger og praktiske råd. Dokumentet er på det nærmeste ferdig fra underkomiteen, og det vil med det første bli utgitt som Draft Technical Report.

TC 37 arbeider med *terminologiens terminologi*. SC 3 tar for seg den delen som gjelder datamaskinstøttet terminologiarbeid. Dokumentet *Computer aids in terminology – Vocabulary* ble bearbejdet på møtet, men det står ennå en god del arbeid igjen før det er ferdig.

SC 3 er i gang med et svært viktig dokument: *Categories of data elements for computer-aided terminology work and terminography*. Bak denne lange tittelen skjuler det seg en liste over felt (informasjonskategorier) som man har bruk for i terminologiarbeidet. Dessverre står det ennå igjen betydelig arbeid før dokumentet er ferdig, og på møtet i København kom man ikke vesentlig lenger. I mellomtiden må hver terminologiinstitusjon utarbeide sine lister over felt. Det er alltid en viss risiko for at slike lister ikke vil samsvare. Resultatet er at det kan bli vanskelig å slå sammen data fra ulike termbanker og ordbøker.

I nær tilknytning til dette arbeidet står arbeidet med en revisjon av ISO 6156, *Magnetic tape exchange format for terminological/lexicographical records (MATER)*. Også dette ble bare så vidt berørt på møtet i København.

Det har kommet flere forslag om å endre inndelingen av TC 37 i underkomiteer. Ett forslag går ut på å endre betegnelsen for SC 3 til *Coding systems in terminology*, og spre de arbeidsopp-

gavene som gjelder datamaskinstøttet terminologiarbeid på alle underkomiteene. SC 3 er imot en slik omorganisering. Rett nok angår datamaskinstøtte alle som arbeider med terminologi. Men den spesielle kompetansen som kreves for å utarbeide standarder og tekniske rapporter på dette området, bør finnes i en underkomité.

Neste møte i ISO TC 37/SC 3 vil trolig finne sted i Mannheim i Tyskland i september eller oktober 1991.

Håvard Hjulstad

Moskva

Sekretariatet for underkommitté 1 ligger ved VNIKI (All-Union Scientific and Research Institute for Technical Information, Classification and Coding) i Moskva og det var där sammanträdena hölls i november.

De dokument som behandlades var följande: (Det skede arbetet kommit till anges inom parentes.) "Documentation for terminology work and terminography" (working document), "Principles and methods of terminology" (förslag till uppläggnings av arbetet av den i Tunis 1989 bildade ad hoc-gruppen), "International harmonization of concepts and terms" (committee draft), "Concepts systems" (working document) samt "Terminology-Vocabulary" (working document).

Det sistnämnda dokumentet är förslag till en revidering av en nyligen fastställd standard. Vid plenarmötet i Tunis 1989 beslöts att en ad hoc-grupp under ledning av Kjell Westerberg skulle utarbeta ett första arbetsdokument. Urvalet av termer skulle baseras på termer ingående i befintliga ISO/TC37-dokument. Ett sådant arbetsdokument var klart 1989 och deltagarna i Moskva-mötet diskuterade inte dokumentet i detalj men ansåg att det var ett välgjort underlag att arbeta vidare ifrån. Man beslöt att en arbetsgrupp skulle bildas för det fortsatta arbetet och Kjell Westerberg utsågs som "convener" även i den gruppen.

Termfrågor i urval

Definitionsfrågor

antropogen

FRÅGA: Vad menas med "antropogen kväve och fosfor"?

SVAR: Ordet *antropogen* används i betydelsen 'uppkommen genom människans inverkan' (förutom i den ursprungliga betydelsen 'rörande människans ursprung'). I Erik Wahlströms Naturhandbok står det: "När människan åstadkommer någon effekt på miljön säger man att den är antropogen, i annat fall är den naturlig."

arbetstidskontrollsystem

FRÅGA: På svenska har man termerna *arbetstidskontrollsystem* och *passagekontrollsystem*. På finska har man en och samma term – men egentligen är det väl inte så bra. Det är väl ändå olika system det är fråga om?

SVAR: *Passagekontrollsystem* kan vara allt från vändkors och grindar till en elektronisk apparat som öppnar porten åt dig om du sticker in ett kort eller trycker in en viss nummerkod. *Arbetstidskontrollsystem* kan vara det vi har på TNC (kort, stämpelklocka samt Maggan som räknar och ackumulerar). Det finns också allt-i-ett-system: apparater som öppnar passagen, stämplrar in när du anländer, räknar och ackumulerar.

avloppsledning

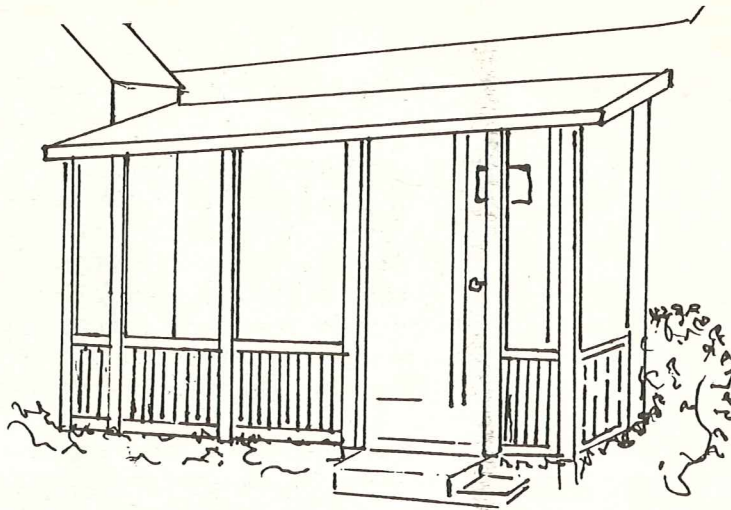
FRÅGA: Kan en ledning som avleder dagvatten räknas som avloppsledning?

SVAR: Ja. Dagvatten är en form av avloppsvatten.

detaljhandel

FRÅGA: Vad menas med *detaljhandel*? Vänder den sig alltid direkt till konsumenten? Inkluderas postorderföretag och specialaffärer?

SVAR: Detaljhandeln säljer till övervägande del genom personlig kontakt med konsumenten. Specialbutiker (t ex järnaffärer) ingår, liksom postorderföretag, hemköpsföretag och ambulering försäljningsställen såsom butiksbussar. Det centrala i begreppet är "direkt till konsumenten".

veranda

FRÅGA: Hur definieras *veranda*? Kan ett öppet utrymme med endast en vägg under en balkong betraktas som veranda?

SVAR: En veranda är en "mindre tillbyggnad av ljus och luftig karaktär med endast halva väggar och av lätta stöd buret tak. Överdelen av väggarna är antingen öppen eller glasad." (Ahlsstrand, *Arkitekturtermer*). Enligt denna definition är det öppna utrymmet under balkongen ingen veranda.

Formfrågor

bestrykningssmet

FRÅGA: Vad heter *bestrykningssmet* i pluralis?

SVAR: *Bestrykningssmeter*.

byte

FRÅGA: Vad heter *byte* i singularis bestämd form, pluralis obestämd form och bestämd form?

SVAR: När man använder *byte* som enhet används alltid singular obestämd form, t ex "100 byte". Om man däremot skulle vilja tala om några speciella sekvenser blir det genast knepigare. Det finns ingen vedertagen regel hur man behandlar dessa svengelska uttryck, men man kanske kan tänka sig *bytar*, *bytarna* (uttal: /bajtar/, /bajtarna/). Om man skulle föredra *bytes* som pluralform skulle det bli *bytesen* (uttal: /bajtsen/) i bestämd form, vilket är en mycket svårhanterlig form. Det enklaste är att fråga problemet genom att skriva *åttabitgrupperna* eller det av SIS och TNC rekommenderade *oktetterna*.

fals

FRÅGA: Vad heter *fals* i pluralis? SAOL säger *falsar*, men i den nyare facklitteraturen för plåtslageribranschen står det *falser*.

SVAR: Termen *fals* förekommer inom flera olika branscher. SAOB anger *falsar* som den normala pluralformen, men anger *falser* inom parentes som variantform. Alla andra ordböcker anger enbart *falsar*. Möjligen är det så att plåtslagarna säger *falser* till skillnad från folk inom andra branscher, och att ordboksutgivarna inte har noterat detta. Det är olyckligt om ett ord som används i närliggande betydelse inom olika hantverk har varierande böjning, och vi rekommenderar därför att även plåtslagarna använder pluralformen *falsar*.

server

FRÅGA: Hur böjer man ordet *server*?

SVAR: Bestämd form *servern*, pluralis *serverar*, bestämd form pluralis *serverna*. (Eventuellt kan man tänka sig obestämd pluralis *server*, bestämd form *serverna*.)

Ordvalsfrågor

batteri

FRÅGA: Det finns ju olika slags batterier, t ex kylbatterier och elbatterier. Kan man då säga bara *batteri* om elektriska batterier utan att man riskerar att bli missuppfattad?

SVAR: Elektriska batterier är så mycket vanligare än andra batterier att det kan anses underförstått att det är dem man avser. I sammanhang där flera sorters batterier kan förekomma,

t ex luftbehandlingsanläggningar, kan det dock vara befogat att säga *elbatteri* eller *elektriskt batteri* av tydlighetsskäl.

brottsanmälan

FRÅGA: Heter det *brottsanmälning* eller *brottslarm* (eller möjligen *brottsanmälan*)? Vad är skillnaden mellan *larm* och *anmälan*?

SVAR: *Brottslarm* är inte något bra ord. Man bör precisera vad man menar för typ av brott, t ex *inbrottslarm* eller *brandlarm*, eller också bara säga *larm*. *Brottsanmälan* är bättre och kortare än *brottsanmälning*, även om orden har samma betydelse. En *anmälan* (*anmälning*) är ett formellt meddelande i vilket någon eller något anmäls (vanligen till myndighet) och ett *larm* är en (ljud)signal som anger fara (även anordning som ger signal vid fara). Ett *larm* är mer akut än en *anmälan*, då man bara konstaterar att något har inträffat.

demontage

FRÅGA: Är *demontage* och *demontering* synonymer, eller finns det någon betydelseskilnad mellan orden?

SVAR: Man brukar säga att efterledet *-age* står för resultatet och efterledet *-ering* för processen, men i själva verket är det svårt att upprätthålla den här skillnaden mellan orden. I *Ord och uttryck* från 1943 kan man läsa: "De flesta ord på *-age* kunna lyckligtvis utan större svårighet ersättas med till sin form mera svenska ord ... *demontage* bör hellre heta *demontering*, kan ersättas med *nedtagning*, *isärtagning*." Den här rekommendationen, som är nästan 50 år gammal, står sig än, även om man i dag kan tillåta sig att använda ordet *demontage* – om man nu gärna vill det – som en synonym till *demontering*.

energiskogsbränsle

FRÅGA: Vad kallas det bränsle som man får från snabbväxande skog (energiskog)? Heter det *energived*?

SVAR: Det heter *energiskogsbränsle* på rikssvenska och *energived* på finlandssvenska.

flytgas

FRÅGA: I Finland finns det en gemensam benämning på kondenserad gas, t ex butan och propan, nämligen *flytgas*. Finns det någon liknande i Sverige?

... Å DET SENSATIONELLA
ÄR ATT VÅR RÄKNARE
ÄR DEN ENDA PÅ
MARKNADEN SOM
ANVÄNDER ROMERSKA
SIFFROR

SUS 91

SVAR: I RTTs termbas från Rådet för teknisk terminologi i Norge finns *flytgas* med som motsvarighet till norskans *flytgass* (svensk synonym *gasol*). Ordet nämns även i den finländska databasen TEPA. Men det verkar inte vara riktigt etablerat i svenskan ännu. TNC tycker emellertid att eftersom behov av en samlings-term tycks finnas även här att det är lämpligt att rekommendera *flytgas* som redan är etablerat i våra grannländer.

grannskapscentral

FRÅGA: Man talar om *distansarbete* och på vissa håll finns det centraler där flera distansarbetare samlas och delar på t ex telefon och terminaler. Vad kallar man dessa centraler i Sverige? I Finland säger man *central för distansarbete* eller *distanscentral*.

SVAR: *Grannskapscentral* är den term som används i Sverige om den första dylika i Nykvarn. – Medan termen *distansarbete* ser det hela ur arbetsgivarens synvinkel så tar termen *grannskapscentral* fasta på arbetstagarens synvinkel, vilket inte är något fel.

hydroxidapatit

FRÅGA: Borde inte *hydroxylapatit* egentligen heta *hydroxiapatit*?

SVAR: Det bör heta *hydroxidapatit*. När det är fråga om en OH-jon heter det *hydroxidjon*. *Hydroxi-* betecknar en hydroxylgrupp, dvs en OH-grupp som är bunden till resten av molekylen via kovalenta bindningar. Apatit är ett mineral där hydroxidjoner och fluoridjoner avlöser varandra, och det kallas hydroxidapatit när hydroxidjonerna överväger.

kalkylator

FRÅGA: Kan man kalla en person som utför beräkningar för *kalkylator*? Är inte en kalkylator en miniräknare?

SVAR: *Kalkylator* är en befattningstitel som var vedertagen långt innan miniräknaren var uppfunnen. När miniräknaren kom till Sverige följde det engelska ordet *calculator* med. Numera är det inte längre så vanligt att miniräknare kallas kalkylatorer, medan ordet fortfarande används i stor utsträckning som befattningstitel.

kontroll

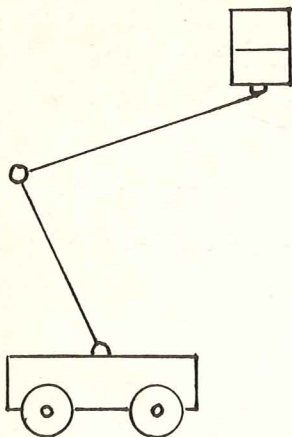
FRÅGA: Vi har problem med ordet *kontroll*. Det används dels för kontroll av vågar och dels för 'kröning', dvs man 'kröner' ett mätinstrument med en etikett efter kontrollen. Förslag till alternativa termer: *verifiering*, *justering*.

SVAR: *Kontroll* är ett bra ord för processen som leder fram till kröningen av ett mätdon. Så frågan är vad man skall kalla själva märkningen. Enligt svensk standard innefattar termen *justering* såväl kontrollen som bekräftelsen genom märkning. Så den termen är inte så bra i det här fallet. *Kröning* däremot säger vad det handlar om, dvs att mätdonet förses med ett märke som talar om att det är kontrollerat. Andra termer som skulle kunna användas är *verifiering* och *kontrollmärkning*.

optokabel

FRÅGA: På en kabel står varningstexten "Warning! Optical fibre cable". Men vad heter det på svenska? *Optisk fiberkabel* eller *fiberoptisk kabel*?

SVAR: Det heter *optokabel*.

skylift

FRÅGA: Finns det något svenskt ord för *skylift*? Kan man överta det engelska ordet direkt och uttala det på svenska?

SVAR: Vi rekommenderar *arbetsplattform* med något förklarande tilllägg, tex *hydraulisk*. I Byggkatalogen används *mobil arbetsplattform* som överbrik, medan speciella konstruktioner benämns *ledbomslift*, *saxlift*, *zoomlift* och liknande. Fackmän säger dock ofta *skylift* (uttalat /skaj'lift/) i dagligt tal. Ett lån av den engelska termen med svenskt uttal är inte otänkbart. Slutledet *lift* finns ju redan i svenskan, tex i *skidlift*.

sackaros

FRÅGA: Vad kallas den vanligaste formen av socker? Jag har sett både *sukros* och *sackaros*.

SVAR: Rörsocker eller betsocker heter på svenskt fackspråk oftast *sackaros*. I "Litet sockerlexikon" från Sockerbolaget står det att *sukros* är ett annat namn för *sackaros*, som verkar vara den vanligaste termen. Vi rekommenderar därför *sackaros*. På engelska är den vanligaste termen *sucrose*, men även *saccharose* förekommer. Övriga molekylnamn och termer kommer från samma namn, tex *sackarater* (engelska *saccharates*) 'sockersalter' och *sackarimetri* (engelska *saccharimetry*) 'bestämning av sockerhalt'.

test

FRÅGA: Skall man säga *test* eller *prov*, och vad är skillnaden mellan *prov* och *provning*?

SVAR: *Test* är den engelska term-motsvarigheten till *provning*. I svenskan skall orden *test* och *testa* endast användas i de fall där statistiskt övervägande är inblandat. Men också inom socialvetenskaperna används ordet *test* på svenska. *Provning* är en undersökning för att bestämma en eller flera egenskaper hos ett objekt, medan *prov* är den objekt mängd som skall underkastas *provning*.

ursparning

FRÅGA: Heter det *ursparning* eller *ursparing*?

SVAR: Vi rekommenderar i första hand *ursparning*. Den andra varianten kan dock inte betraktas som felaktig.

växthuseffekt

FRÅGA: Heter det *växthuseffekt* eller *drivhuseffekt*? Det förra uttrycket verkar dominera i nyare texter.

SVAR: Båda varianterna är korrekta.

Översättningsfrågor

abstract

FRÅGA: Hur översätts det engelska ordet *abstract* inom dokumentationsområdet?

SVAR: Den svenska motsvarigheten är *referat*.

condition monitoring

FRÅGA: I den engelska titeln på en standard för processindustrin förekommer termen *condition monitoring*. Hur bör man skriva på svenska?

SVAR: *Condition* motsvaras i det här fallet av *tillstånd*, och *monitoring* motsvaras av *övervakning*. Den svenska term-motsvarigheten blir alltså *tillståndsovervakning*.

demulsification number

FRÅGA: Finns det någon svensk term för *demulsification number*?

SVAR: Vi föreslår *avemulgeringstal*.

initialize

FRÅGA: Enligt ordböckerna skall den engelska datortermen *initialize* översättas med *initialisera*. Vore det inte bättre med *initiera*?

SVAR: Nej, det är inte samma sak. Engelska *initialize* motsvaras av svenska *initialisera* och engelska *initiate* av svenska *initiera*.

network

FRÅGA: Den engelska datatermen *network* översätts ofta med *nätverk*. Borde det inte räcka med *nät*?

SVAR: Jo.

orotic acid

FRÅGA: Vad heter *orotic acid* på svenska?

SVAR: Det svenska trivialnamnet är *orotsyra*. Vi rekommenderar dock att man använder namnet *uracil-4-karboxylsyra*, vilket säger mer om vilken förening den är besläktad med, dvs uracil som är en pyrimidinmolekyl som ingår i ribonukleinsyra.

plotter

FRÅGA: Vad heter *plotter* på svenska?

SVAR: Man säger oftast *plotter* även på svenska. Vi har tidigare rekommenderat *kurvskrivare* eller *kurvritare*, men dessa termer har aldrig blivit särskilt vanliga i verkligt språkbruk.

sammanfogning

FRÅGA: Vad heter *sammanfogning* på engelska? Det handlar om trä som sammanfogas, men det skall vara en generell term som gäller både för ihopklistring och spikning m m.

SVAR: *Sammanfoga* heter *join*. Aktiviteten *sammanfogning* heter *joining*. Resultatet *fog* heter *joint*.